

... sonra doniz torofdan yüngülece bir yaz mehniyi asidi və o yaz mehni gülşorin, çiçeklərin otrini bütünən strafa yaydı, elə bil, bura qəbiristanlıq yox, daga yamancıdu o gözlər çəmənlilik kimi bicerdi - o gözlər çəmənlilik ki, Sölinün usaqlığı da, yeniyetməliyi, gələnliliyi dən kondilərin böyründəki o çəmənlidən keçmişdi.

Qəbiristanlıqda iki cür gül-çiçək olur: asfalt cərgoların kamərlarında, qəbirlərin strafında akilli, mis gül-çiçəklər, bir də ziyanətənən adamların sinə daşlarında düzüldükləri güldəstəri (bozilər də cə seləfəna bükülü-bükülü sinə daşlarının üzərindən qoyulurdu) və başqa xadimələri bilmirən, ancaq Söli bu qəbiristanlıq gülərinin forqını hiss edirdi - dişkənlərdən alınb gotırılmış sapları kəsik gülərinə strində. Söli üçün aqş-askar bir qəbiristanlıq qemi, qüssəsi, kədəri var idi, ancaq elə ki, bura gözlər yaz mehni denizindən asıldı, elə bil, o qom-qüssəni, o kədəri də təmizləyib özü ilə apardı, qəbiristanlıq təkəc canlı gül-çiçeyin etri yayıldı.

Bəzən Söliyə elo gəlirdi ki, bu canlı gül-çiçək strini qəbir-daşlarına həkk edilmiş şəkillər də hiss edir, o rəhmətlilərin ruhları xoşhal olur və həmin yaz günü də şvabradakı yaşı əskiylə Muxtar kişinin sinə daşını silə-silə, yeno Söliyə elo gəldi ki, elə bil, bu rəhmətlək o yaz mehni strafaya yaddığı gül-çiçək strindən hezz allığı üçün beleca gülümşəyir. Rəhmətlək bu heyatda seksən şəkkiçil işləşmişdi və yaşı vaxtlarında da cokdirdiyi şəkilde biccic gülümşə-y-gülümşə-y düz qurx il bundan evvel qoyub getdiyi dünyaya baxırdı - görürən, əhli-lik fərdi adımymış. Şəklin altında Muxtar kişinin ad-familialından sonra yazılımdı ki, 1888-ci ildə anadan olub, 1976-ci ildə dən haqq dünyasına köçüb və belə məlum olurdu ki, Muxtar kişi ham də bu qəbiristanlıqın on yaşı sakınclarından biridir, çünki camaatin "Qarqa qondu qəbiristanlıq" - dediyi bu qəbiristanlıq elo 70-ci illərin ortalarında - sovet vaxtı salmışdı.

Bu şəhərin qəbiristanlıqları köhnəlmışdı - bir tərofənən ölü basdırmağa yer tapılmışdı, o biri tərofənən də o qəbiristanlıqlarda səliqə-səhəman deyilən bir şey yox idi, qalma-qarşılıq bas aib gedirdi, qəbirlər bir-birinə dironmışdı və həmin qəbiristanlıqlar savadsız mollaların, bir də oradakı yaşları bilinməyin ağaclardı yuva qurmuş qarğaların ümidiñən qalmışdı. Şəhərin kommunist rəhbərləri vəziyyəti belə görüb, nümunovi qəbiristanlıq salmışı qərara almışdı və şəhərin aşığı hissəsindəki "Qarqa qondu" deyilər təpələk dənizindən toza bir qəbiristanlıq üçün yer ayırmış, kiçik bir müdürüyyət yaradıb, ştatlar

vermişdi. Buranın adı da şəhər camaaatin dilində "Qarqa qondu qəbiristanlıq" kimi məşhurlaşmışa başlaşdır və düzdür, camaaatin çoxu ölümlərini köhnə qəbiristanlıqda ata-babalırm, qohum-qərabalarının yanında dəfn etmək istəyirdi, ancaq "Qarqa qondu qəbiristanlıq" da yavas-yavas böyüyürdü. Sovet İttifaqı dağılıandan sonra bir arası burda də horə-mərcilik başlaşdır, ancaq yavas-yavas ara sakitloşdu, xüsusun Qiyas müslümlər müdür olandan sonra bu qəbiristanlıq şəhərin hoqiqoton nümunovu bir qəbiristanlığına cevrildi.

Muxtar kişinin qəbri yeganə qəbri idi ki, Söli həmişə bu qəbri silib, çör-cöpəndə temizləyəndə ilər üzrində üreyinə hopmuş qəbiristanlıq möyusluğu, elə bil, üçub gedirdi və Söli bər dəfsə Muxtar kişinin bic-bic güllümsəyən şəkilini baxa-baxa tərəyində: "Na var, no yox, a kış? - soruşdu. Oralarada da kefin kökdə, yoxsa, yox?"

Düzlü, o qəbiristanlıq möyusluğu üçub gedirdi, amma sonra yeno qaydırıldı.

Və bə vaxt yuxarı tərofənən qəbiristanlıqın müdürü Qiyas müslümlimin o yaz mehni yaddığı gül-çiçək strinə heç vəchələ uyusmayan və noinki uyusmayınam, hotə tamam zidd olaraq cir səsi goldı:

- Süleymanova!..

- O mürdəş üzündə yurmuş səliqən... - Bunu da iki cargo aşağıda temizlik işləri ilə möşqu olan Ziba xala dedi.

- Ho, eşidirəm, çağırır... - dedi.

Öz familiyasi hor dəfa Qiyas müslümlim ona çağıranda Sölinün yadına düşürdü.

- Elə çağırır, elo bil zəmmiñis-

Qəbiristanlıqda mahabbət

lənməmiş olan, həmişə də eyni köhnə qalsılıkunu taxan, uduqanda nazik və dorisi qırışq boğazının iri və ucu iti hülgəmə qalxıb-ənən, allı yeddi-allı sakzik, balka də altmış yaşlı bu ariq, uzun burun, qarabəniz adəmin bir dəfsə də olsun, üzü güləməzdi və Allah onun qupquru dilinə heç olmasa bir cıqınraq şirinlik verməyi də asırgomüşdi.

Yeno Qiyas müslümlimin donizioni onun bu gözəl yaz mehni strafaya yaddığı gül-çiçək strinə qənim kəsilmüş cir səsi goldı:

- Süleymanova!..

Söli aşağıdan yxarı:

- Gölräym, Qiyas mellim, gölirom, - qışçırdı və Muxtar kişi bu dəfsə, elə bil, Söliyə də, lap elo Qiyas müslümlim özünə də lağ cədədə gülmüşdi.

Sölinün adı Sölo idə və Söleinin heç vaxt ağılna gəlməzdi ki, həqçənə qəbiristanlıqda xadimə olacaq, ancaq adəmin istəyindən ona istidhi - heç ne... - hoyatda və hor şey vaxta baxsa da, vaxt heç neyə baxırı, quş kimə üçub gedir: düz on il idə ki, bu qəbiristanlıqda xadimələr edirdi. Bu on ilin son yeddi ili Qiyas müslümlimin rehberliyi ilə keçmişdi, ona qəder "Qarqa qondu qəbiristanlıq" na qazə ayaða bir mürdələ bilib gedirdi, ancaq yeddi il idə ki, Qiyas müslümlimin müdürü-

Yoxsa ki, elə sonin qodrını də çox bili? Səhərdən axşamcanı canını qoyursan burda! O qəbri temizlə, buran sil-silpür! Bir xoş söz çıtmışın onnan? Ay çıxıdın!.. Mon ölümdən də heç yaşına gəlməyəcək! Cəhənnəmə galəsin! Onunku odu ki, Ziba xala qəbiristanlıqda xadimə işləsin, amma Ziba xala deyirdi ki, mon buraya öyrəşmişəm və o, bu sözləri deyəndə Söliyə elo gəlirdi, ki, Ziba xalanın üzündən bir hissələr var ki, onu burada, yoni "Qarqa qondu qəbiristanlıq"nda dəfən etməyacəklər - şəhərdə yəhudilərin öz qəbiristanlıqı var idi, müsələnlərin öz qəbiristanlıqları - xaparastaların öz qəbiristanlıqları - hətta bütün dillərin qaddar düşməni Sovet hökuməti də yemisəl il ne qədər çalılsıda da, belə bir qəbiristanlıq any-seçkililiyin öhdəsindən gəlo bilmişdi.

Sölinün də yası az deyildi, bu il ellü tamam olacaqdı və Söli də Ziba xala kimi tak yaşayırıd (ümümiyyətə, bu qəbiristanlıq, elo bil, tek insanlar məməkötü id). - oğlu Rusiyada, Barnaul şəhərində polis nəfəri işləyirdi, bir rus arvadı evlənmişdi, iki uğası var idi, bundan başqa, Söli artıq biliirdi ki, o arvadın evvələri ordinən də iki ugası var, ancaq Söli hələ ki, nəvələri görməmişdi - oğlu no gəlirdi, no da yanına çağırırdı, təkəc elo məktub yazırıd: "Mən nezəm!.. Həq ne! Syomanın canı sağ olsun!", ailəsə ilə Izraile köçmüdü, deyilənən gərə oradakı böyük restoranlarından birində aşşap işləyirdi və onun bisiridiyi Azərbaycan xərəkətlərindən - plövən, döldən, aşdan, cıgtımadan, dışbor-qutabdan ötrü o restoranın qabığına həmişə düzüldürdü. Ziba xalanın qızı işə bir amerikalı zənciyo orə getmişdi. Pel-sinvaliyada yaşayırdı - qız da, Semyon da Ziba xalanın yanına qayırdı, ancaq Ziba xala heç hara getmirdi, "Mon Azərbaycansız yaşıyı var idı - orə getmişdi, onun da iki ugası var idı və Söli onları il-

Bəzən Söliyə elo gəlirdi ki, bu canlı gül-çiçək strini qəbir daşlarına həkk edilmiş şəkillər də hiss edir, o rəhmətlilərin ruhları xoşhal olur və həmin yaz günü də şvabradakı yaşı əskiylə Muxtar kişinin sinə daşını silə-silə, yenə Söliyə elo gəldi ki, elə bil, bu rəhmətlək o yaz mehni strafaya yaddığı gül-çiçək strindən hezz allığı üçün beləcə gülümşəyir.

tirdi... - Bunu yene də Qiyas müslümlimin qarasına Ziba xala dedi - bu arvadın alomında, görürən, "zəminim"dir"ən böyük adəm yox idi: "Pax!.. Yoxsa ki, zəmmiñis-"

Ziba xala daq yoluştı idı, ancaq Azərbaycan dilinə azərbaycanlılarından da yaxşı birildi və "Qarqa qondu qəbiristanlıq" işə baslaşanadur burada işləyirdi, kürçey-arzdo də Qiyas müslümlimə canı-dildən intriq aparan bir adam vardısa, o da Ziba xala idi. Əslində, mon bilən, "Qarqa qondu qəbiristanlıq"ndə işləyənlərin arasında Qiyas müslümlünlən ötrü sino gedən adəm yox idi, cünki köynənin bogazlığı həmişə ut-

yi davam edirdi və heç kimin azaqı da olsun, şübhəsi yox idı ki, Qiyas müslümlim ömrünün sonuna kimini də burdı müdürələr.

Fasile zamanı - Qiyas müslümlim dəqiqəbədəqəye nəzarət edirdi: saat bir tamamı ki tamam arası - xadimələr süpürgələri, səhvələri solıq ilə dər dohtlin givarmə səkyəyib, nabara başlayımda - kim evdən ne gətirmişdi, elektrik sobasında qızdırıb qoydurdu öz qabığına - və Ziba xala deyirdi: "Bu köpəkoglunu (yen ki, Qiyas müslümlim) ölünde də bura basdırmaçaq." Söli zərafata: "Ziba xala, - deyirdi. - Soni Qiyas müslümlimə barışdıracaq." Ziba xala: "Pax!.. Allah vurmüşdü onu!

ölkəndən danışındı. Bir oğlu vardı, Semyon (Ziba xala tez-tez onun adını çekirdi: "Mən ne lazımdı? Həq ne! Syomanın canı sağ olsun!"), ailəsə ilə Izraile köçmüdü, deyilənən gərə oradakı böyük restoranlarından birində aşşap işləyirdi və onun bisiridiyi Azərbaycan xərəkətlərindən - plövən, döldən, aşdan, cıgtımadan, dışbor-qutabdan ötrü o restoranın qabığına həmişə düzüldürdü. Ziba xalanın qızı işə bir amerikalı zənciyo orə getmişdi. Pel-sinvaliyada yaşayırdı - qız da, Semyon da Ziba xalanın yanına qayırdı, ancaq Ziba xala heç hara getmirdi, "Mon Azərbaycansız yaşıyı var idı - orə getmişdi, onun da iki ugası var idı və Söli onları il-

gizlin-gizlin də hədiyyə altı ona gönderdi. Ziba xalanın qızı işə bir amerikalı zənciyo orə getmişdi. Pel-sinvaliyada yaşayırdı - qız da, Semyon da Ziba xalanın yanına qayırdı, ancaq Ziba xala heç hara getmirdi, "Mon Azərbaycansız yaşıyı var idı - orə getmişdi, onun da iki ugası var idı və Söli onları il-

ELCİN

ahvalatı

O pəncərədən dəniz özü görünmüdü, ancaq gecələr Söülü soyunub yerine gırındı, gözlerini bərbərk qapayıb, heç nə fikirleşməsin-ilan, qurbağa fikrinə dolmasın deyə, hər tərəfi bürümüş sakitlik içində aydınca eşidilən dəniz uğultusuna qu-laq asıldı və çox zaman eləcə də yuxuya gedirdi.

homşəki sıqar ösküryinə oxşamışdı, deyəson soyuqlaması - xırıldamağa başlamış cir səsiyle:

- Bunun bir budığını niyo kəsirən, az-z-z... - soruşdu.

Söülü:

- Qiyas müllim, - dedi. - İstədim kəsim, amma fikirləndim ki, bunun əri iki gündən bir gəlir, gül götürir, evvələc ona deyim, sonra...

Sökine Nofsl qızının əri doğrudan da tez-tez geldir, hər dəfə də qızımız qızılıqlar getirir, soliqo ilə rehəmtiyyin sinə düşmənindən keçib oldu, elə bil, homşə - yayaq, gecə-gündüz, göyün üzü açıq olunda da, buludlar topalaşanda da qəbiristanlığın üzərindən olan kəderli bir aura aşığı enib, bu ağacların üstüne cökədi vo onların yaz sevincinə açıq-aşkar bir qüssə gətirdi.

Bir torfdən da Qiyas mülliimin - deyəsen kişi məhkəmə soyuqlamışdı - ösgüroya çıxalmışdı vo onun o xırılıtlı öksürəkdiyə də qəbiristanlıq qüssəsinə elə bil, da-ha da artırırdı; elə bil, Qiyas mülliimin o ösküryi burulara həpmur o qüssəsinə səsi, avazı idi.

"Qarqa qondu qəbiristanlığın"nın işçiləri dörd xadimən, ağacları, gülləri sulayın şəhələndən, bir de müdürü Qiyas mülliimindən ibarət idi, ancaq Ziba xalanın deyinmiş gərəvələr, yeni sovet vaxtı buradakı işçilərin sayı çox olmamışdı vo bilmirdim, ditzdüz, ya yox, amma Ziba xala andaman edirdi ki, sovet vaxtı hətta buradakı xadimələrdən biri - indi rehəmtiyyət - şəhərin deputati seçiləndi.

- Yaxşı da... - dedi.
Və Söülü təzədən aşağı endi ki, Muxtar kisinin rəmzişik işlərini sənət qatdırmasında keçsin cərgədeki növbəti qəbra.

Arxadan yenə Qiyas mülliimin sonu goldı:
- Səlyemanova!..

Söülü ayaq saxlayıb, geri çevrildi:
- Bəli, Qiyas müllim...

Qiyas mülliim ovvalco bir-iki dəfə udqandu vo onun aralarından kəsi məsəfədən də görünən əri vo ucu iti həlqumu qalxıb-endi, sonra:

- Az-z-z... - dedi. - Bax ha, yadından çıxmasın!

Söülü:
- Arxayım olun, Qiyas müllim, - dedi.

Söülü gelib şabır ilə Muxtar kisinin sine daşını sile-sile rehəmtiyyin gültümseyən şəklinə baxdı vo fikrindən keçirdi ki, sabah, yəni bazar günü növbəti olmasında, Qiyas mülliimindən bu günün icazəsini alıb, usaqlarının yənə gedordı - şənən giyni xostəxanalarla, poliklinikalarla olduğu kimi, bələ - sovet vaxtından qəbiristanlıqda da isə günü idı və bu qaydan Qiyas mülliim qoy-

mamıdı, ancaq Qiyas mülliim başqa bir qayda qoymuşdu ki, xadimələr bazar günləri də növbə ilə işo çıxmazı, sil-sürüp etməli, soliqo-sahmanı yaratmağıdı. Qəbiristanlıq başlıbaşına buraxılmış olmadı - insan öləndə baxımrı ki, bazarlı, ya hansı gündü və Qiyas mülliim növbəti cədvəli düzülmüşdi - o cədvəl üzrə xadimələr növbə ilə bazar günləri işo çıxırı və sabah da Söülü növbəsi idi.

Dənizdən oson yaz mehi bərən-bərə goldiyi kimi, bərən-bərə də keçib getdi vo o gəzel gül-cıçək atrini də homşəki kimi üzü ilə apardı. Qəbirlərdə yatan rəhmətli gülərlər olğun otri yənə bir-birinə qarşıdı vo belə vaxtlarda olduğunu kimi, indi də Söülü cəl-

goldı ki, artıq turmurcuqlamaya başlaşmış ağclar da qızıl gül-cıçək atrinin keçib getməsindən keçib oldu, elə bil, homşə - yayaq, gecə-gündüz, göyün üzü açıq olunda da, buludlar topalaşanda da qəbiristanlığın üzərindən olan kəderli bir aura aşığı enib, bu ağacların üstüne cökədi vo onların yaz sevincinə açıq-aşkar bir qüssə gətirdi.

Kişi öz halal maaşını da bizişmün xərcleyir. Özü gedib bizişmün üçün bir-bir hədiyyələr alır? Buna nə sözün?" Ziba xala: "Pax!.. - deyirdi. - Mənə verdiyi duxudan olmaz! Sovet vaxtı o duxuları kişi delləkləri işlədirdi..." Söülü də gülə-gülə fikrindən keçirdi (amma demirdi) ki, avadan, deyəsan, ürəyindən fransız otri keçir - lap fransız otri ahı gətirdi Qiyas mülliim, sonra, ay Ziba xala, day, harana yaraşır fransız otri?

Qiyas mülliimin müdürüldən başqa gecə gözötüci olmağının bir sobəsi də, görürən, onda idi ki, o, elə burada - qəbiristanlıqdə vaxtindən qalmış kürsüsü kiçik inzibati binası ensiz bir dəhlizdən vo yan-yana tikilib qapıları o en-siz döhlizə açılan üç otagdan ibarət idi - birinci otaq xadimələrin idisi, ortadakı otaq anbar kimi bir şey idisi, is-pal-paltarı, vedra-sürüşü vo s. ora yığıldı, ondan sonra - qılıltı-çıçəkli gözəl çəmənlilik Söülüñin yadına düşdü - o gözəl çəmənlilik ki, kəndlərindən axan Durucay o yamacın otayindən keçirdi vo yay vaxtları 14-15 yaşlı Söülü çayın qırğından oturub ayaqlarını yurtdı vo hərənən gözəci görəndə ki, ele onur yaşıdları olan bir-iki qızın adda-budda ağacların arasından gizlincə ona baxır, özünü görməməzliyi vururdu, paltarları atmayı bir az da yuxarı ləğirdirdi, ilə ilə baldırına da su çökirdi və onu ağıppaqı dolu vo balıq kimi hamar baldırı gün işığında elə o balıq pulları kimli işildiyardı.

3.

Sübə vaxtları maşınların, bu torfdə fabrik-zavodların tütüşü çəkilirdi və Söülü demek olar ki, hər gün - hor haldə, mönen xatirəndə belə qəlib - yerindən qalxan kimi, ilk növbədə otığın arxa tərəfə xanaxan pançerasını açrırdı (heyət torfdə toyuq-cüca iyi seherlər də çökilmirdi) vo top kimi iri döşənir iki verib, derindən nefəs alaraq, dənizin qoxusunu bütün içində çökirdi.

Hamın bazar sohəri də Söülü üçün belə açıldı.

O pəncərədən dəniz özü görimmişdi, ancaq gecələr Söülü soyunub yerine gırındı, gözələrinə bərbərk qapayıb, qurbağa, fikrino dolmasın-ilan, qurbağa, fikrino dolmasın deyə, hər tərəfi bürümüş sakitlik içində aydınca eşidilən dəniz uğultusuna qulaq asıldı vo çox zaman eləcə də yuxuya jurnalı gol çökirdi.

Və o yaz günü düz axşam saat altı işdən çıxbı evə geləndən, həyət qapısını açıb içeri girdən Söülü homşəki kimi toyuqların

hürmətli qaqılıtlı qarsıladı - Söülü həyətdə toyuq-cüco saxlayırdı - və qara qart toyuq yenə başını qaldırıb tors-tors ona baxdı, o da:

- Ay sefəh, mənəm do! - dedi vo guldü.

Doğrudan da yer üzündə toyuqdan sefəh bir moxluqat tapmaq çatın mosəli idı - bu qara qart toyuq cüco vaxtından ömrünü bu həyətdə keçirmişdi, bütün ömrü boyu Söülüñin sepdiyi doni, çörok qırınlımları yemişdi, amma yeno da Söülüñi tanınırı vər hər dofa da axşan Söülü işdən qayydanda başın qaldırıb beləcə tors-tors ona baxdı.

Söülü dəniz kötələşmişdi, ikisini vən işə aparıb naharda yemişdi, ikisini də aşxamə saxlamışdı, amma o yax axşam kötələri mölyi çökəndi, yemədi, bir az ora-bura vurmuşdu, sonra da hamamı girib cimmiye başladı və kisələn-kisələnə də homşəliklər bir uzaqlıqda qalmışdı, qarşılıqlı qarşılaşıb, Ziba xala, day, harana yaraşır fransız otri qotaq ise Qiyas mülliimin hem kabini, hem də evi idi.

Aşxam düz altı tamamda - vaxt daqiq yoxlamak şəxson Qiyas mülliimin sinə düşmənindən ibarət idi - qəbiristanlıqda qalrırdı, Qiyas mülliim işçilərinə qarşıda qəbiristanlıqda qalrırdı vo o işçilərdən da hec kini, hətta Ziba xala da bilmirdi ki, bu adamı niyo belə takdı, niyo yanına hec kim gəlib-getmər? Nahar fasiləsində xadimələr mür-vuradna Ziba xala deyirdi: "Bilmirsiz ki, çürük taxta mixtə gülmür?... Bununku ancaq bize pätzək verməkdi. Köpəkoğlu, cəl, zəmmiştirdi!..."

2.

Sübə vaxtları maşınların, bu torfdə fabrik-zavodların tütüşü çəkilirdi və Söülü demek olar ki, hər gün - hor haldə, mönen xatirəndə belə qəlib - yerindən qalxan kimi, ilk növbədə otığın arxa tərəfə xanaxan pançerasını açrırdı (heyət torfdə toyuq-cüca iyi seherlər də çökilmirdi) vo top kimi iri döşənir iki verib, derindən nefəs alaraq, dənizin qoxusunu bütün içində çökirdi.

Hamın bazar sohəri də Söülü üçün belə açıldı.

O pəncərədən dəniz özü görimmişdi, ancaq gecələr Söülü soyunub yerine gırındı, gözələrinə bərbərk qapayıb, qurbağa, fikrino dolmasın-ilan, qurbağa, fikrino dolmasın deyə, hər tərəfi bürümüş sakitlik içində aydınca eşidilən dəniz uğultusuna qulaq asıldı vo çox zaman eləcə də yuxuya jurnalı gol çökirdi.

Gecələr elə, sohərlər də belə - ilək dəfə 18 yaşında gördüyü dənizin Söülüñi həyatında belə bir doğına yeri var idi.

Və o bazar günü Söülü qəbiristanlıq qapısından içəri keçəndə Qiyas mülliimin homşəki kimi qapının qubağında dayanıb sualtı baxırdı (homşə kipinin ağızında dayanıb, sualtı baxırdı ki, gərsün növbəti xadimə vəxtiləndən qəlib, yoxsa yox?) vo on il burda işləsə də, qəbiristanlıqın tamam bir sakitlik içində tövsiyələrən dəniz uğultusuna qulaq asıldı vo çox zaman eləcə də yuxuya jurnalı gol çökirdi.

Qəbiristanlıqda məhabbat ahvalatı

gi o yaz sahəri Şölünün ürəyindən bir xof yaradı. Tələsik gedib xədimələr otağına girdən kabinet-dən Qiyyas müəllimin ösküreyini eşitdi və Qiyyas müəllimin möv-cudluğu elə o deqiqədə Şölünün içindəki o xofu ardılı yox oldu - Qiyyas müəllim varyidyası, deməli, hər şey qaydasındaydı, qəbiristanlıq tonhalıq içində deyildi və xof-lanmadıq lazım dəyildi.

Şölli gödəkçosinus çıxartı, gəy rəngli xalatını oynına geydi və ikinci otaga keçib, şvabrusunu, vedrosunu götürdü. Dıvarın o təyindən Qiyyas müəllimin ösküreyi dəha da aydın eşidirildi - deyəsən, müdir emallı-başlı xostolənməmiş, ancaq Şölli Qiyyas müəllimin qapı-sını döyüb, halını soruşnagə üzərkən eləmədi.

Düzdü, o xof yox olub getmiş-di, ancaq Şölünün ürəyi ancak qo-bır daslarının tozunu ala-alə golib Muxtar kişiinin şökkil ilə üzəbzüz dayananda açıldı və Şölli bork-dən:

- Salam, a kişil! - dedi. - Kefin yənə sadı?

Elo o anda Şölünün fikrin-de keçdi ki, birdən Muxtar kişi bu sakitlik və tonhalıq içində hö-qiqətən gəydən ona cavab verər, - Şölünün tükü ürpəsi - onda ney-ləyer? - qəçər, ya da çığırın Qiyyas müəllimin qığdırı.

Şölli dəha artıq bir cidd-cəhd-lə Muxtar kişiinin onsuz da təmiz olan sına daşını şvabrusun ucun-dakı nəm əksi ilə silməye başla-di və Şölli indicə ağlına gelən bu fikirdən hürkəmsiz-neydisi, qalı-şırkı ki, Muxtar kişiının o gülmüş-səyon sıfatının bacaxının, həttə gözənləniləməz bir iş da o oldu ki, bu on ilə dəfə Şölünün ağlından belə bir fikir de keçdi: "Bu Mux-tar kişi də arısın biridi..."

Bu qof fikirdən Şölünün özü-nün özüne aşıq tutdu, hətta onuñ içində bir nigarəncilik də yarandı ki, eger doğrudur da ruh deyilən bir şey varsa, yəqin adının ürə-yindən keçəni de bilsə, amma Şölli heç istəmədi ki, Muxtar kişi ondan incisin və öz-özüne: "A Muxtar kişi, bu da bir zərafat idi..." - dedi. Sonra da öz-özüne deyiməməyə başladı ki, bax, do, bazar günü gölb burda boş-boş şe-yələr fikirləşir, amma Ziba xala indi yəqin (bu sözü Ziba xala-dan öyrənmişdi) Semyonla daniş-ir və sen Semyon kimi oğula bax ki, golib Ziba xala kompyuter alıb, skaypla danışmağı da ona öyrədib. Arvadın yüz doxsan yaşı var, amma kompyuterin cikini de bilsə, bikiñ da, Şölli isə Allahn mobil telefonun düz-əmali işlə-ri-de bilmir və birdən Şölli özünü gülməkəndən güclə saxlaşdır: Ziba

xala xəbor tutsaydı ki, Şölli fikrin-de onun yaşını yüz doxsanı qaldı-ri, ömrü-billah Şölünü dindir-məzdi və Şölli ilə elə bir inteqra-paşlıyadı ki, Qiyyas müəllimin ya-lanıları olardı.

Şölünün uryışından keçdi ki, yənə doniz tərəfdən bir mehə osib gəlyədi, özüylə o gözəl gül-ciçək artırıni de gotirəydi, tuncuruqla-ma başlamış bu ağacları da-

tülmüşdü ki, heç nə görünmürdü.

Qiyyas müəllim hor nə idi, yax-şı idı, pis idı - özü bilər, ancaq in-san idı və Şölli binanın on tərefi-nə keçib, içi yanırsanın suyla dolu vedrona yərə qoydu, şvabrusu binanın divarına səkoyorək içəri keçib, dəhlizdə dayandı: Qiyyas müəllim sinəsindən gelən bir xırıltıla ösgürdü, sonra ösküroyı kəsdi və o inzibati binaya Şölli

nin ovucu ilə də görününen, burnu-nun bir-birino qarışmış suyunu si-lirdi və siqaret tütüsü otagi elə doldurmuşdu ki, Şölli elə geldi, elə bil, duman içində hansısa na-molum bir makandadı, gözü ilə gördükəli do boyadı yox, elə o namolum makanda baş verir.

- Və Qiyyas müəllimin səsi da, - "Qarqa qondu qəbiristanlığı"ndan yox, elə o namolum məkandan geldi:

- Şölli...

İlk dəfa idı ki, Qiyyas müəllim Şölünü adıyla çağırırdı və Qiyyas müəllimin bu yeddi ilə ilk dəfa onun adını çəkməsi, Şölünü o na-molum məkandan çökib özüne qayırtardı - cold addimlara irəliyib, pəncərənin örtüyünü yana çəkdi, dəsteyindən tutub dardı və o pəncərə tayı da ciridaya-ciril-daya bu yeddi ilə, bəlkə de, ilk dəfa açıldı.

Şölli Qiyyas müəllimin qaba-ğında dayanıb, həlo de keçib get-məyən o heyacan və hürkə ilə:

- Nolub, ay Qiyyas - məlliim? - soruşdu.

Qiyyas müəllim otağın get-ge-de çəkilən dumani içində nəm-i işləndən gözlərini Şöliyə zilla-mışdı və heyacan Şölini bürü-müşdi ki, birdən höyətdəki qara qart toyuğun baxışları onuñ gözərinin qabığındı golib, amma Qiyyas müəllimin baxışlarında tərslik de-yen bir şey yox idi, əksinə, aşkar bir yaşlılıq var idi.

Qiyyas müəllim bir müddət be-lece Şöliyə baxdı, sonra xırıldayan və bir az da tütreyen səsi ilə:

- Şölli... - dedi. - Küçə itiyle məmən aranada nə fərqli var?.. Hı?.. De de, de, nə fərqli var?

Şölli Qiyyas müəllimin bu söz-lərinə başını tamam itirdi.

Qiyyas müəllim o xırıltılı və dəha emallı-başlı tütreyen səsi ilə qırıq-qırıq:

- O küçə... - deyirdi. - O küçə iti kimi... yixiləb... ölüm, kim xabor tutacaq, hı?.. Kim?.. Hęç küm...

Qiyyas müəllimdən səs çıxmadi.

Şölli dəha artıq bir heyacan və hürkə ilə:

- Qiyyas məlliim!.. - dedi. - Mə-nom, Şölli...

Qiyyas müəllimdən yeno səs çıxmadi.

Və Şölli bu dəfa tamam bir qorxu içinde qapını itələdi və qapı-pi da arxadan kılıdlınləndiyi üçün, ciridaya-cirildaya açıldı.

Oynadı yələn mayka-trusik olan Qiyyas müəllim, carpayı kimi istifadə etdiyi köhne divanın ko-narında oturub, sümükleri görün-ən barmaqlarının arasında si-qareti sümürtəliyir, elə həmin oli-

tütsüsü Şölünün gözərini yaştardı, elə buna bond imiş kimi, Şölli özü də kövrəldi.

Qiyyas müəllimin arıq vücudu Şölünün bədənindən sıxıldıqca, Şölli onun qəbirşərlərinin arasından ürəyinin necə döyündüntüni hiss edirdi və bir müddət beləce keçdi, sonra sıküft yenə Qiyyas müəlli-min xırıltı, amma daha titromə-yen səsi pozdu:

- Şölli...

Sölli:

- Hey? - soruşdu.

Qiyyas müəllim:

- Sabah... - dedi. - Sabah zaksə gedək!..

4.

O bazar günü Şölli evə gəlon-da gecə saat ona qalırdı.

Toyular acıqınına hina girib yatımdırlar, Şölli həyət qapısını açıqda deyinən bir qəqətləri qazqıldıb, təz də səslərini kəs-diłar.

Şölli höyətdəki kranti açıb olı-ni isladaraq, sıfətinə çəkdi və bir-dən kəndlərindən axa-axa o gü-cipçikəyi yamaçın atreyindən keçən Duruçay Şölünün yadına düşdü, hətta ona elə goldi ki, sıfətinə su-ğal verdiyi bu su da krantı suyu yox, elə o Duruçayın sonun suyudu. Çoxdan idı o gözəl Duruçay Şölünün yadına düşmürdü, və o gözəl Duruçay da, onun axıb get-diylə o yamac da, çayın qırqında oturub, ayaglarını suda səppildən 14-15 yaşlı Şölli de inidə çox uzaqlarda qalıb vo Şölünün fikrin-de keçdi ki, he, elədi, añaq ha-yatı da...

Və Şölli bir müddət elco-ayaq üstü dayandı, sonra evə keç-məyi, krantın yanındakı taxta katıldırı onurdu.

Göyün üzü tərtəmiz idi, Ay çıxmışdı, adda bəndə ulduzlar par-lırdırları, və o gecə sakitliyində ancaq dənizin uğultusu eşidildi.

Sölli iki gündən bir qırızı qız-zılğılırları, salıq ilə Sokino Nofel qızının on yəno o qırızı qızılğılırlar-gələn kimi, ondan zeytun bu-dağının icazəsinin almaq ləzidi.

Öki, qaldı Ziba xala, Ziba xala, əlbette, dünyənin işlərinə mat qalacaqı və Ziba xala çox yaşasın, yüz doxsandan da o tor-eşa adlısan, ancaq haşança ölü, Qiyyas onun yassına gedəcəkdir.

Sonra Şölli başını qaldırıb, bir müddət Aya, ulduzlarla baxdı və birdən-birə ona elə geldi ki, Mux-tar kişi gül üzündən ona baxıb gülümsüyür.

Şölünün də dədəqi qaçıdı.